

ISSN 2222-4459 (Print)
ISSN 2311-116X (Online)

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«БІЗНЕС ІНФОРМ»
№ 5 '2020 р. (508)

Періодичність 1 раз на місяць

Видається із січня 1992 р.

Свідоцтво про реєстрацію

КВ №19905-9705 ПР від 02.04.2013 р.

ЗАСНОВНИКИ:

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР
ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ
НАН УКРАЇНИ (ХАРКІВ)

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. С. Кузнеця

ВИДАВЕЦЬ:

ФОП Лібуркіна Л. М.

РЕДАКЦІЯ

Головний редактор: д-р екон. наук, проф.

В. С. Пономаренко

Науковий редактор: д-р екон. наук, проф.,

член-кор. НАН України **М. О. Кизим**

Випусковий редактор: д-р екон. наук,

доцент **В. Є. Хаустова**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

д-р екон. наук, проф.

Абуселідзе Г. (Батумі, Грузія)

д-р екон. наук, проф.

Алексєєв І. В. (Львів, Україна)

д-р екон. наук, проф.

Биков О. О. (Мінськ, Республіка Білорусь)

д-р екон. наук, проф.

Благуно І. С. (Івано-Франківськ, Україна)

д-р екон. наук, проф.

Бублик М. І. (Львів, Україна)

д-р екон. наук, проф.

Гавкалова Н. Л. (Харків, Україна)

д-р екон. наук, проф.

Дмитришин Л. І. (Івано-Франківськ, Україна)

д-р екон. наук, проф.

Іванов Ю. Б. (Харків, Україна)

д-р екон. наук, проф.

Корнєєв В. В. (Київ, Україна)

д-р екон. наук, проф.

Погорлецький О. І. (С.-Петербург, Росія)

д-р екон. наук, проф.

Прохорова В. В. (Харків, Україна)

д-р екон. наук, доц.

Тищенко В. Ф. (Харків, Україна)

**У журналі можуть друкуватися основні
результати дисертаційних робіт
з економічних наук**

Журнал реферується у загальнодержавній
реферативній базі даних «Україніка наукова» та
в українському реферативному журналі «Джерело»

ЖУРНАЛ «БІЗНЕС ІНФОРМ» ПРЕДСТАВЛЕНО В МІЖНАРОДНИХ НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ ДАНИХ, РЕПОЗИТОРІЯХ І ПОШУКОВИХ СИСТЕМАХ:

- Ulrichsweb Global Serials Directory (США);
- Research Papers in Economics (США);
- Російський індекс наукового цитування (Росія);
- Index Copernicus (Польща);
- Directory of Open Access Journals;
- Academic Journals Database (Швейцарія);
- Research Bible (Японія);
- Соціонет (Росія);
- Open Academic Journals Index;
- GetInfo (Німеччина);
- BASE (Німеччина);
- OpenAIRE (Європейський Союз);
- SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія);
- Library Hub Discover (Велика Британія);
- J-Gate (Індія);
- Open Access Library;
- Advanced Science Index;
- Академія Google (США);
- InfoBase Index;
- WorldCat

ЗІ СПИСКУ ДРУКОВАНИХ (ЕЛЕКТРОННИХ) ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ, ЩО ВКЛЮЧАЮТЬСЯ ДО ПЕРЕЛІКУ НАУКОВИХ ФАХОВИХ ВИДАНЬ УКРАЇНИ

Журнал «Бізнес Інформ» («Бизнес Информ», «Business Inform»)
(Співзасновники: НДЦ індустріальних проблем розвитку НАН України,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця)

Додаток 10 до Наказу Міністерства освіти і науки України

від 12.05.2015 р. № 528

На підставі Наказу МОН України від 28 грудня
2019 р. № 1643 (Додаток 4) журнал «Бізнес Інформ»
включено до категорії «Б»

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Шулла Р. С., Попик М. М., Зеліч В. В. Концептуальні підходи до оцінки якості життя: зарубіжний досвід і можливості його застосування у вітчизняній теорії та практиці	8
Івашина О. Ф., Івашина С. Ю. Методологічні проблеми макроекономічного регулювання	15
Абрамов Ф. В. Індукований опір суспільства та заходи його попередження	22
Вишневський О. С. Революція платформ з позицій австрійської теорії економічних циклів	28
Давидова І. О., Лебедченко В. В. Теоретичні основи формування системи економічної безпеки регіону та її роль у забезпеченні національної безпеки держави	36
Ковтуненко К. В., Коцага А. О. Інноваційний розвиток бізнес-структур: сутність, тлумачення, теорії та підходи до визначення	43
Марченко О. В., Линьова В. Д. Аналіз підходів до визначення терміна «платоспроможність банку»	56

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Величко К. Ю., Яременко М. О. Феномен студентської міграції в Україні	62
Калюжна Н. Г., Лежєпкоєва В. Г. Рейтингові системи оцінювання бізнес-середовища приймаючої країни	70
Кононов І. І. Сутність зовнішньоекономічної діяльності як об'єкта облікового моделювання	79
Мельник О. Г., Приведа Р. Б. Проблеми фінансування програм і проектів транскордонного співробітництва в Україні	87
Атаманчук З. А. Розвиток міжнародного туризму в умовах пандемії COVID-19: тенденції та очікування	94

CONTENT

ECONOMIC THEORY

Shulla R. S., Popyk M. M., Zelich V. V. Conceptual Approaches to Assessing the Quality of Life: Foreign Experience and Possibilities of Its Application in the National Theory and Practice	8
Ivashyna O. F., Ivashyna S. Yu. Methodological Problems of the Macro-Economic Regulation	15
Abramov F. V. The Induced Resistance of Society and Measures to Prevent It	22
Vyshnevskiy O. S. The Platform Revolution from the Perspective of the Austrian Business Cycles Theory.....	28
Davydova I. O., Lebedchenko V. V. The Theoretical Foundations for the Formation of the Region's Economic Security System and Its Role in Ensuring the National Security of the State.....	36
Kovtunen K. V., Kotsaha A. O. The Innovative Development of Business Structures: Essence, Interpretation, Theory and Approaches to Defining	43
Marchenko O. V., Lynova V. D. Analyzing the Approaches to Definition of the Term of «Bank Solvency»	56

INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Velychko K. Yu., Yaremenko M. O. The Phenomenon of Student Migration in Ukraine.....	62
Kalyuzhna N. G., Lezhepokova V. G. The Rating Systems for Assessing the Business Environment of the Host Country.....	70
Kononov I. I. The Essence of Foreign Economic Activity as an Object of Accounting Modeling	79
Melnyk O. H., Pryveda R. B. Problems of Financing for Cross-Border Cooperation Programs and Projects in Ukraine	87
Atamanchuk Z. A. The Development of International Tourism in the Context of the COVID-19 Pandemic: Tendencies and Expectations	94

GLOBALIZATION PROCESSES IN ECONOMICS

Hudyma L. O. Creative Economy: World Experience and Challenges for Ukraine within the Terms of Crisis Transformations.....	100

MECHANISMS OF REGULATION OF THE ECONOMY

Nykonchuk V. M. Intellectual Capital and Its Role in the Formation of a Competitive National Economy	106

INNOVATIVE PROCESSES

Medvedovskyi D. G. The Era of the Digital Technologies: Financial Copywriting.....	112

INVESTMENT PROCESSES

Pryimakova Yu. A. Investment and Innovation Processes in Ukraine: the Current Status and Changes in the Post-conflict Period.....	117

REGIONAL ECONOMY

Patytska K. O. Regularities of Development of the Property Taxation System in Ukraine in the Context

of Increasing the Financial Capacity of Territorial Communities.....	129
Romanchukevych M. Yo., Kitseliuk U. M. Analyzing the Socio-Economic Development of Regions in Conditions of Instability.....	136
Babets I. G. The Shadow Component of the Transport Services Market of Ukraine: Scale and Impact on the Economy of Regions.....	145
Kyfor M. V. Analyzing the Seasonality and Variability of Tourist Flows on the Example of the Western Regions of Ukraine	154
Bogdan N. M., Kravets O. M., Sokolenko A. S. Management of Investment Support for the Development of Tourism and Hotel Business Enterprises at the Regional Level.....	161
Topalova I. A. The Role of Regional Logistics Based on the Knowledge Economy	169

ECONOMIC AND MATHEMATICAL MODELING

Bozhenko V. V., Kirilieva A. V. Research on Causality Between System Risk and the Indicators of Development of the Real Sector of the Economy in Ukraine	176
Demchenko K. I. Regression Analysis of the Impact of Demographic and Economic Indicators on the Status of Pension Provision in Different World Countries	183

AGRICULTURAL ECONOMICS AND AGRIBUSINESS

Makhyboroda K. V. Formation of Supply for Organic Aquaculture Products in Ukraine and the European Union in the Context of Modernization of the Statistical Data Collection System	190

ECONOMICS OF CONSTRUCTION

Dmitrenko V. I. A Conceptual Approach to the Organization of Audit of Economic Security System of Enterprises in the Construction Industry.....	201

ECONOMICS OF TRADE AND SERVICES

Faizov A. V. Several Aspects of Countering Corruption Schemes in the Public Procurement Sphere.....	207
Loboda N. O., Chabaniuk O. M., Spodaryk T. I. Outsourcing as a Structural Element of the National Economy	212
Nikolchuk Ju. M. Hotel and Restaurant Business: Current Status, Financial Provision, Investment Attractiveness and Prospects for Further Development in Ukraine.....	218
Panova I. O. Tourism During a Pandemic: Implications and Prospects	226

LABOR ECONOMICS AND SOCIAL POLICY

Poplavska O. M., Poliak N. O. The State-Controlled Employment Policy: Achievements and Obstacles to Overcoming Poverty in Ukraine	233
Rudakova S. H., Shchetinina L. V., Shevchuk O. V. Legislative Initiatives in the Sphere of Labor: Expediency and Consequences	241
Kramchaninova M. D., Vakhlakova V. V., Ledovskaya A. I. Analyzing the Labor Conditions and Ways of Their Improvement.....	247

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

©2020 ШУЛЛА Р. С., ПОПИК М. М., ЗЕЛІЧ В. В.

УДК 339.146.4

JEL: I31

Шулла Р. С., Попик М. М., Зеліч В. В. Концептуальні підходи до оцінки якості життя: зарубіжний досвід і можливості його застосування у вітчизняній теорії та практиці

На сьогоднішній день, як у наукових колах, так і серед практиків, є все більше причин сумніватися у придатності традиційних макроекономічних показників для оцінки рівня добробуту суспільства в цілому та соціальних груп зокрема. У статті визначено, що одним із найбільш перспективних та ефективних інструментів вимірювання добробуту суспільства останнім часом стала концепція «якості життя», яка не обмежується лише дослідженням ринкових аспектів соціально-економічної системи, а й ураховує рівень задоволення потреб суспільства в усіх сферах життя. Досліджено сучасні теоретичні підходи до вирішення проблеми оцінки якості життя. Охарактеризовано різні тлумачення сутності поняття «якість життя». Проведено порівняльний аналіз суб'єктивістського та об'єктивістського підходів до оцінки якості життя. Обґрунтовано переваги використання комбінованого підходу до оцінки якості життя відповідно до концепції В. Цапфа, що передбачає диференційовану оцінку якості життя в розрізі станів «благополуччя», «депривація», «дисонанс» та «резигнація». Запропоновано альтернативні напрями застосування комбінованого підходу до оцінки якості життя на основі сегментації суспільства в розрізі соціальних, етнічних і демографічних груп, що дозволяє підвищити рівень аналітичності інформації. Виявлено, що наявність даних щодо об'єктивних і суб'єктивних індикаторів дозволяє генерувати важливу аналітичну інформацію сигнального характеру, на основі якої суб'єкти макро- та мезорівнів можуть проводити більш виважену та ефективну соціально-економічну політику по відношенню до проблемних соціальних, етнічних або демографічних груп суспільства.

Ключові слова: якість життя, об'єктивні умови життя, суб'єктивне сприйняття якості життя, об'єктивні та суб'єктивні індикатори, благополуччя, депривація, дисонанс, резигнація.

DOI:

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 20.

Шулла Роман Степанович – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту, Ужгородський національний університет (пл. Народна, 3, Ужгород, 88000, Україна)

E-mail: roman.shulla@uzhnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3188-9757>

Попик Мар'яна Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичної інфраструктури та готельно-ресторанного господарства, Ужгородський національний університет (пл. Народна, 3, Ужгород, 88000, Україна)

E-mail: mariana.popyk@uzhnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1693-7896>

Зеліч Вікторія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту, Ужгородський національний університет (пл. Народна, 3, Ужгород, 88000, Україна)

E-mail: viktor.zelic@uzhnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3494-1226>

УДК 339.146.4

JEL: I31

Шулла Р. С., Попик М. М., Зеліч В. В. Концептуальные подходы к оценке качества жизни: зарубежный опыт и возможности его применения в отечественной теории и практике

На сегодняшний день, как в научных кругах, так и среди практиков, есть все больше причин сомневаться в пригодности традиционных макроекономических показателей для оценки уровня благосостояния общества в целом и социальных групп в частности. В статье определено, что одним из наиболее перспективных и эффективных инструментов измерения благосостояния общества в последнее время стала концепция «качества жизни», которая не ограничивается только исследованием рыночных аспектов социально-экономической системы, но и учитывает уровень удовлетворения потребностей общества во всех сферах жизни. Исследованы современные теоретические подходы к решению проблемы оценки качества жизни. Охарактеризованы различные толкования сущности понятия «качество жизни». Проведен сравнительный анализ субъективистского и объективистского подходов к оценке качества жизни. Обоснованы преимущества использования комбинированного подхода к оценке качества жизни в соответствии с концепцией В. Цапфа, что предполагает дифференцированную оценку качества жизни в разрезе состояний «благополучие», «депривация», «диссонанс» и «резигнация». Предложены альтернативные направления применения комбинированного подхода к оценке качества жизни на основе сегментации общества в разрезе социальных, этнических и демографических групп, что позволяет повысить уровень аналитичности информации. Выведено, что наличие данных относительно объективных и субъективных индикаторов позволяет генерировать важную аналитическую информацию сигнального характера, на основе которой субъекты макро- и мезоуровней могут проводить более взвешенную и эффективную социально-экономическую политику по отношению к проблемным социальным, этническим или демографическим группам общества.

Ключевые слова: качество жизни, объективные условия жизни, субъективное восприятие качества жизни, объективные и субъективные индикаторы, благополучие, депривация, диссонанс, резигнация.

Рис.: 2. Табл.: 1. Библ.: 20.

Шулла Роман Степанович – кандидат экономических наук, доцент кафедры учета и аудита, Ужгородский национальный университет (пл. Народная, 3, Ужгород, 88000, Украина)

E-mail: roman.shulla@uzhnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3188-9757>

Попик Марьяна Михайловна – кандидат экономических наук, доцент кафедры туристической инфраструктуры и гостинично-ресторанного хозяйства, Ужгородский национальный университет (пл. Народная, 3, Ужгород, 88000, Украина)

E-mail: mariana.popyk@uzhnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1693-7896>

Зелич Виктория Викторовна – кандидат экономических наук, доцент кафедры бизнес-администрирования, маркетинга и менеджмента, Ужгородский национальный университет (пл. Народная, 3, Ужгород, 88000, Украина)

E-mail: viktoria.zelic@uzhnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3494-1226>

UDC 339.146.4

JEL: I31

Shulla R. S., Popyk M. M., Zelic V. V. Conceptual Approaches to Assessing the Quality of Life: Foreign Experience and Possibilities of Its Application in the National Theory and Practice

Today, both in scientific circles and among practitioners, there is growing reason to doubt the suitability of traditional macro-economic indicators to assess the level of well-being of society in general and social groups in particular. The article defines that one of the most promising and effective instruments for measuring the well-being of society in recent times has become the concept of «quality of life», which is not limited only to the study of market aspects of the socio-economic system, but also takes into account the level of satisfaction of the society's needs in all spheres of life. Modern theoretical approaches to solving the problem of assessment of quality of life have been studied. Different interpretations of the essence of the concept of «quality of life» are characterized. A comparative analysis of both subjective (Top-Down) and objective (Bottom-Up) approaches to assessing quality of life is carried out. The benefits of using a combined approach to assessing quality of life in accordance with the concept of W. Zapf are substantiated, which implies a differentiated valuation of the quality of life in terms of states of «well-being», «deprivation», «dissonance», and «resignation». Alternative approaches to the assessment of quality of life based on the segmentation of society in the context of social, ethnic and demographic groups have been proposed, which can increase the level of information analyticity. It is identified that the availability of data on the objective and subjective indicators allows to generate important analytical information of a signal nature, on the basis of which subjects of macro- and meso-levels can conduct more balanced and efficient socio-economic policies in relation to the problem social, ethnic or demographic groups of society.

Keywords: quality of life, objective living conditions, subjective perception of quality of life, objective and subjective indicators, well-being, deprivation, dissonance, resignation.

Fig.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 20.

Shulla Roman S. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing, Uzhhorod National University (3 Narodna Pl., Uzhgorod, 88000, Ukraine)

E-mail: roman.shulla@uzhnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3188-9757>

Popyk Mariana M. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Tourism Infrastructure and Hotel and Restaurant Industry, Uzhhorod National University (3 Narodna Pl., Uzhgorod, 88000, Ukraine)

E-mail: mariana.popyk@uzhnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1693-7896>

Zelic Viktoria V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Business Administration, Marketing and Management, Uzhhorod National University (3 Narodna Pl., Uzhgorod, 88000, Ukraine)

E-mail: viktoria.zelic@uzhnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3494-1226>

Ще донедавна основними індикаторами соціально-економічного розвитку на макро- та мезорівнях вважалися такі показники системи національних рахунків, як ВВП, ВРП, ВНП, національний дохід, ВВП на душу населення та інші, які виражають зафіксовані в ринковій сфері результати діяльності певної соціально-економічної системи (держави, регіону). Але в останній період в науковій літературі та в експертному середовищі лунає все більше критики і висвітлюються недоліки зазначених показників як індикаторів добробуту та благополуччя суспільства в цілому та його складових елементів зокрема (соціальної групи, етнічної групи тощо). При цьому модифікація системи національних рахунків через її доповнення даними, які враховують екологічні аспекти та аспекти сталого розвитку соціально-економічної системи, на думку багатьох учених, тільки частково дозволила покращити інформативність традиційних макроекономічних індикаторів добробуту суспільства. Натомість значної популярності як інструмент оцінки добробуту суспільства та інди-

відів за останні десятиріччя в іноземній та вітчизняній літературі набула концепція «якості життя» (англ. «Quality of Life», нім. «Lebensqualität») [2; 7].

На відміну від одновимірного показника ВВП, який у єдиній, вартісній формі відображає результат функціонування економіки на макрорівні, категорія «якість життя» є багатовимірним поняттям, яке охоплює такі сфери життя суспільства (індивіда), як здоров'я, освіта, доходи, навколишнє середовище та інші, а також може використовуватись як для оцінки якості життя на макрорівні, так і на рівні окремого індивіда. На відміну від традиційних показників системи національних рахунків застосовувані в рамках концепції якості життя об'єктивні та суб'єктивні індикатори вимірюють, насамперед, результат діяльності соціально-економічної системи (наприклад, у сфері охорони здоров'я – рівень і якість медичного обслуговування, а не бюджетні видатки на охорону здоров'я; у сфері освіти – рівень і якість освітніх послуг, а не бюджетні видатки у сфері освіти). Тому останніми десятиріччями все частіше урядами про-

відних країн світу концепція якості життя використовується як інструмент оцінки ефективності соціально-економічної політики поряд із традиційними макроекономічними показниками системи національних рахунків [13; 15].

Проблема оцінки якості життя широко досліджується у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі. Теоретичні основи концепції якості життя вивчаються у працях таких зарубіжних науковців, як: В. Цапф (*W. Zapf*), Д. Гелбрейт (*J. Galbraith*), А. Сен (*A. Sen*), А. Кемпбелл (*A. Campbell*), Л. Уінго (*L. Wingo*), Дж. Форрестер (*J. Forrester*), Х. Узітало (*H. Uusitalo*), Х. Нолль (*H. Noll*), Р. Хабіх (*R. Habich*) та ін. Серед вітчизняних дослідників варто відзначити І. Гукалову, Е. Лібанову, О. Гладуна, Л. Лісогора, О. Болотну, Р. Теслюк, О. Мельниченко, М. Наумову, В. Никифоренка, Д. Бікулову, Є. Приступу, В. Кириченко, Н. Куриш та ін.

На сьогоднішній день якість життя населення країни є не тільки науковою, а й соціально-економічною проблемою. У зв'язку з цим актуалізується потреба в прикладних дослідженнях з вивчення якості життя для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем і створення сприятливих умов життя людей.

Якість життя не є певним набором матеріальних або духовних благ, це характеристика розвиненої системи взаємин людей, яка визначає їхнє самопочуття, активність, готовність до різних видів діяльності. Досліджуване поняття безпосередньо визначає рівень і можливості людського потенціалу певної країни.

Вперше у науковий обіг термін «якість життя» ввів американський економіст Дж. Гелбрейт (*J. Galbraith*) у 1960 р. Учений розглядав його як суспільні блага, які надаються особистості зі зростанням інтелектуальних потреб [11]. У подальшому досліджуваний феномен вивчався низкою зарубіжних і вітчизняних науковців і має різні тлумачення (табл. 1).

У сучасній практиці концепція якості життя застосовується на макро- та мезорівнях для оцінки якості життя як суспільства в цілому, так і різноманітних соціальних груп. На сьогоднішній день у науковій літературі поряд один з одним існують два основні погляди на концепцію якості життя: об'єктивістський і суб'єктивістський.

Об'єктивістський підхід у фаховій літературі позначається англійським терміном «*Bottom-Up*», що характеризує рух знизу, від об'єктивних умов життя, вгору – до особистості й оцінки якості її життя. Своєю чергою, суб'єктивістський підхід позначається терміном «*Top-Down*», що характеризує рух зверху, від окремого індивіда, вниз – до суб'єктивної оцінки умов життя індивіда. Об'єктивістський підхід є характерним для представників скандинавської школи наукових досліджень проблем якості життя, а суб'єктивістський підхід превалює в досліджен-

нях представників американської школи. У рамках об'єктивістського підходу категорія якості життя визначається на основі об'єктивних умов, які характеризують стан соціально-економічної системи (держави, регіону, населеного пункту, домогосподарства) або індивіда.

Оскільки концепція якості життя є багатовимірною, то об'єктивні умови оцінюються на основі даних із різноманітних сфер життя. При цьому під умовами життя розуміються такі об'єктивні обставини життя індивідів, домогосподарств, колективів, як рівень доходу, умови проживання, стан здоров'я, освітній рівень, наявність соціальних контактів та ін. Якість життя виникає як наслідок задоволення різноманітних потреб індивіда (групи індивідів).

Об'єктивістський підхід базується на припущенні, що при однакових об'єктивних умовах життя індивідів (груп індивідів) однаковою повинна бути і їх якість життя. Очевидно, що в імпліцитній формі об'єктивістський підхід виходить із припущення універсальності потреб та ідентичності пререференцій індивідів.

У рамках суб'єктивістського підходу якість життя індивіда або групи індивідів визначається на основі врахування їх суб'єктивної оцінки власних умов життя. У рамках даного підходу окремий індивід, порівнюючи власну структуру потреб (пререференцій) та об'єктивні умови життя, робить оцінку про рівень задоволеності власним життям (суб'єктивно оцінена якість життя).

Отже, в рамках суб'єктивістського підходу при визначенні якості життя важливими є не стільки об'єктивні умови життя індивіда, скільки індивідуальне сприйняття й оцінка індивідом власних об'єктивних умов життя. Якість життя в рамках суб'єктивістського підходу формується як результат когнітивного процесу на рівні окремого індивіда. У рамках суб'єктивістського підходу об'єктивні умови життя трансформуються в якість життя через призму особистісних якостей окремого індивіда (рис. 1).

Як видно з рис. 1, інтегральна оцінка якості життя окремим індивідом формується в рамках когнітивного процесу, який складається із пошуку та збору інформації, оцінки інформації та її синтезу. На зазначений когнітивний процес впливають як фактори, що характеризують об'єктивні умови життя, так і фактори, що характеризують особистісну сторону індивіда (відкритість, схильність до ризику, рівень очікувань індивіда, цілі та життєві цінності індивіда).

Цікавий підхід до оцінки якості життя запропонував наприкінці 1970-х років відомий німецький учений В. Цапф (*W. Zapf*): він запропонував оцінювати якість життя суспільства в цілому або його складових елементів на основі поєднання зазначених вище об'єктивістської та суб'єктивістської концепції.

Тлумачення поняття «якість життя»

Автор, джерело	Визначення поняття «якість життя»
Л. Уінго [17]	Якість соціального та фізичного (як штучного, так і природного) навколишнього середовища, в якому люди намагаються ліквідувати свої нестатки та реалізувати потреби
Дж. Форрестер [12]	Ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб
М. Реймерс [8]	Сукупність умов, що забезпечують чи не забезпечують комплекс здоров'я людини
І. Гукалова [3]	У категорії «якість життя населення» уособлюються не тільки обидві сторони людського розвитку – людський потенціал і умови його просторово-часового розвитку, – а на них накладається ще й об'єктивно-суб'єктивна методика пізнання цього: маємо певні умови, рівень, спосіб життя населення, але сприймаємо і оцінюємо їх кожен по-своєму. Якість життя населення «фіксує» здатність конкретного географічного середовища (економічного, соціального, політичного, культурного) «конвертувати» наявні на сьогодні й історично сформовані на певній території умови життя в характеристики самого населення через відповідний спосіб життя і здобутий на основі цього рівень життя
Н. Зубаревич [4]	Комплексний показник соціального розвитку регіонів, у характеристиках якого в різних пропорціях відображаються рівень, умови життя та якість населення
Т. Гаврилова [1]	Інтегральна категорія, що відображає єдність суб'єктивних і об'єктивних оцінок різних умов життєдіяльності суб'єкта (будь-якої, у т. ч. територіальної спільності людей) та її властивостей у конкретному культурно-історичному та ресурсному контексті
К. Кубенко [6]	Високоінтегрована характеристика розвитку суспільства, яку визначають соціальні та геоecологічні складові, закладена в ментальній сфері: сприймається психоемоційною сферою того чи іншого народу, і найважливішим показником його є стан здоров'я населення
В. Кириченко [5]	Ступінь відповідності умов і рівня життя науково обґрунтованим нормативам або визначеним стандартам. Під якістю життя розуміють також задоволеність населення життям з точки зору широкого набору потреб та інтересів
Енциклопедичний соціологічний словник [10]	Соціологічна категорія, що виражає якість задоволення матеріальних і культурних потреб людей, якість харчування, комфорт житла, якість системи охорони здоров'я, освіти, сфери обслуговування, навколишнього середовища, структуру дозвілля, ступінь задоволення потреб у спілкуванні, заняттях, творчій праці, рівень стресових станів, структуру розселення тощо
Екологічний енциклопедичний словник [9]	Сукупність природних і соціальних умов, що забезпечують комплекс здоров'я людини: особистого та суспільного
Всесвітня організація охорони здоров'я (World Health Organization) [16]	Індивідуальне сприйняття свого місця в житті в контексті культурних і суспільних цінностей, що пов'язане з цілями, очікуваннями, нормами та прагненнями людини

В основі концепції якості життя В. Цапфа лежить проста ідея: про зростання якості життя суспільства (соціальної групи або індивіда) можна говорити тільки в тому випадку, коли покращення об'єктивних умов життя суспільства одночасно супроводжується відповідним покращенням суб'єктивного сприйняття якості життя [18; 19].

У рамках власної концепції якості життя В. Цапф спочатку пропонує на основі так званих об'єктивних індикаторів визначити індекс об'єктивних умов життя (нім. *Index der objektiven Lebensbedingungen*), який формується на основі агрегування значень об'єктивних індикаторів у таких сферах, як доходи, умови проживання, здоров'я, освіта та соціальна інтегрованість. При цьому первинні (натуральні) значення об'єктивних індикаторів окремих сфер життя трансформуються ним за допомогою трибальної

шкали в ординальний вимір, що є передумовою для визначення сукупного індексу об'єктивних умов життя. Виходячи з цього максимальне значення сукупного індексу об'єктивних умов життя для окремого індивіда може скласти 15 балів (5 сфер життя з максимальною оцінкою по 3 бали) [18; 19].

Джерелом вихідних даних для розрахунку сукупного індексу об'єктивних умов життя є, насамперед, інформація, отримана в рамках соціологічних опитувань, а за наявності – також інформація статистичних органів.

Додатково до індексу об'єктивних умов життя на основі соціологічних опитувань В. Цапф пропонує вимірювати індекс суб'єктивного сприйняття якості життя (нім. *Index der wahrgenommenen Lebensqualität*), який, своєю чергою, формується на основі агрегування значень таких суб'єктивних індикаторів, як інди-

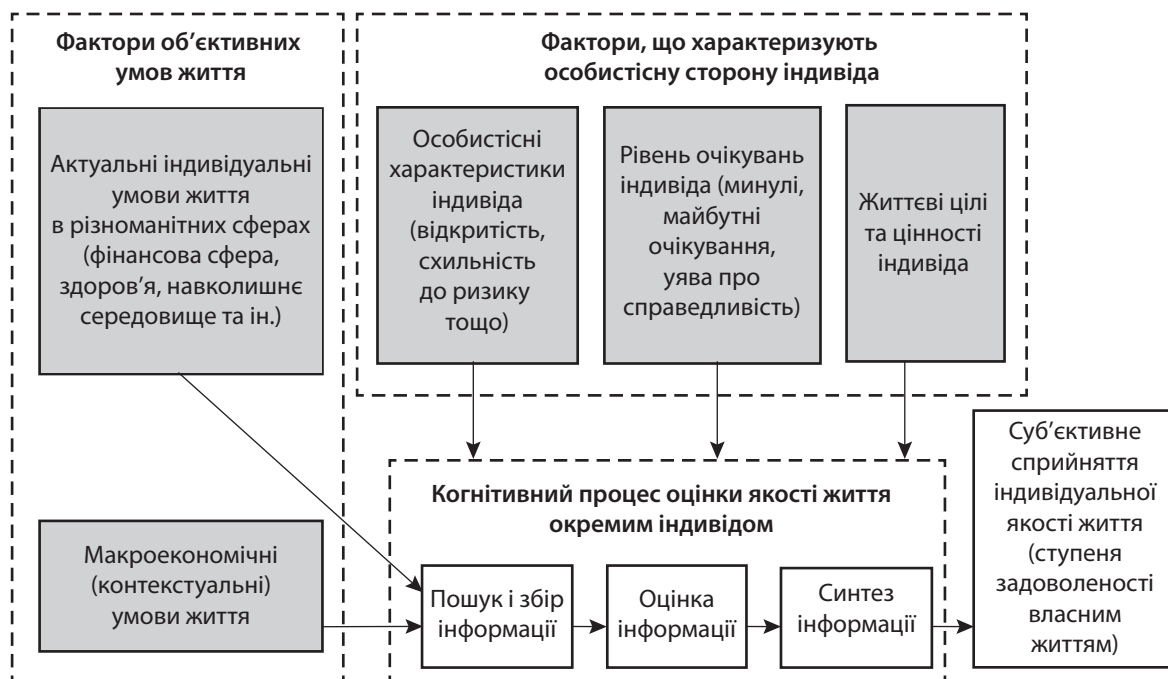

Рис. 1. Процес оцінки якості життя індивідом і фактори, які на нього впливають (за С. Кемпфером)

Джерело: складено за [14].

катор задоволеності життям у цілому; агрегований індикатор суб'єктивної оцінки умов життя в різноманітних сферах (умови проживання, освіта здоров'я, доходи); агрегований індикатор рівня щастя та самотності; індикатор рівня аномії та індикатор рівня страху в суспільстві. Аналогічно об'єктивним індикаторам пропонується використання трибальної ординальної шкали і для суб'єктивних індикаторів, що в сукупності для окремого індивіда дозволяє досягти максимального значення індексу суб'єктивно оціненої якості життя на рівні 15 балів [18; 19].

Для демонстрації своєї концепції В. Цафф пропонує поєднати в двовимірній системі координат шкали об'єктивних умов життя та суб'єктивного сприйняття якості життя (рис. 2).

Якість життя окремого індивіда характеризується через позиціонування в одному з квадрантів (наприклад, точка А з відповідними координатами на графіку): на осі ординат відображається агреговане значення індексу об'єктивних умов життя, а на осі абсцис – агреговане значення індексу

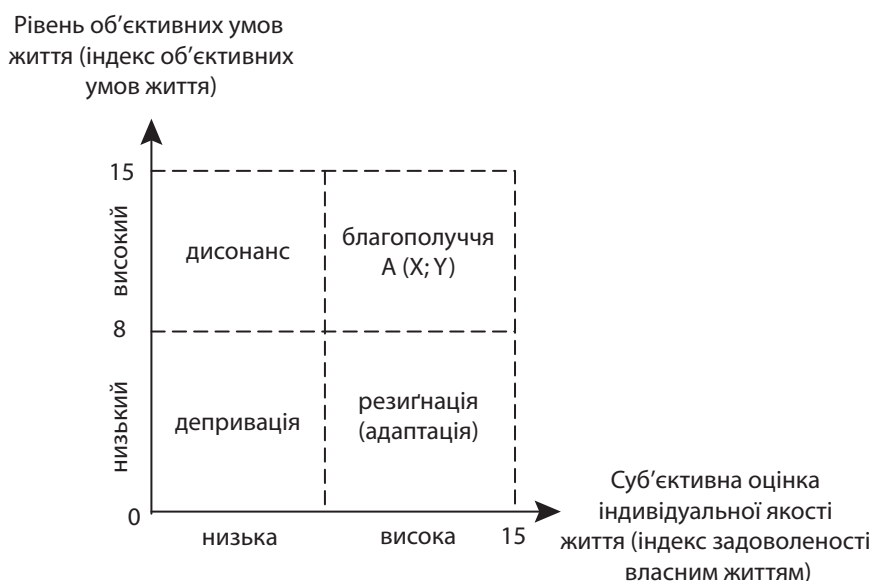

Рис. 2. Підхід до оцінки якості життя на основі концепції В. Цаффа

Джерело: складено за [20].

су суб'єктивно оціненої індивідом якості життя. При цьому В. Цафф пропонує виокремлювати такі чотири стани, які характеризують якість життя: благополуччя, депривація, дисонанс і резигнація [18–20].

Під благополуччям розуміється ситуація, коли відносно високий рівень об'єктивних умов життя індивіда одночасно супроводжується і високою суб'єктивною оцінкою якості життя. Стан депривації характеризується відносно низьким рівнем об'єктивних умов життя та низькою суб'єктивною оцінкою якості життя. Під дисонансом розуміється ситуація, коли відносно високий рівень об'єктивних умов життя супроводжується низькою суб'єктивною оцінкою якості життя, а для стану резигнації (адаптації) характерним є низький рівень об'єктивних умов життя та відносно висока суб'єктивна оцінка якості життя індивіда.

З теоретичної точки зору найбільш складною є проблема теоретичного обґрунтування ситуацій, коли між об'єктивними умовами життя індивіда (групи індивідів) та суб'єктивною оцінкою умов життя існують суттєві розбіжності.

Метою соціально-економічної політики уряду повинно бути збільшення кількості індивідів, які належать до групи «благополуччя».

Вищенаведену концепцію В. Цафф рекомендує використовувати як для оцінки якості життя суспільства в цілому, так і оцінки якості життя в розрізі базових соціальних груп, які він пропонує виокремлювати відповідно до суспільного статусу (працюючі та непрацюючі різних вікових груп, пенсіонери та ін.). Окрім базових соціальних груп, пропонується виокремлення також і груп ризику (інваліди, особи, що потребують догляду, безробітні, багатодітні сім'ї та ін.). Водночас за допомогою запропонованої структури суспільства (базових соціальних груп і груп ризику) В. Цафф намагається пояснити відповідний розподіл індивідів між чотирма станами якості життя (благополуччя, депривація, резигнація, дисонанс) [18–20].

ВИСНОВКИ

Отже, концепція В. Цаффа на основі сегментації досліджуваної суспільної групи на окремі стани якості життя дозволяє більш диференційовано підійти до аналізу та оцінки якості життя зазначених соціальних груп. На відміну від об'єктивістської концепції теорія Цаффа, окрім об'єктивних параметрів якості життя, дозволяє отримувати важливу зворотну інформацію (feedback) про суб'єктивне сприйняття якості життя, оскільки об'єктивні умови життя у формі матеріальних благ та інших об'єктивних параметрів дуже часто можуть і не відповідати структурі потреб актуальних потреб населення. У цій ситуації комбінований підхід В. Цаффа дозволяє отримувати додаткову інформацію сигнального характеру, яка може використовуватися відповідними суб'єктами, які проводять соціально-економічну політику на макро- та мезорівнях,

при розробці відповідних програм соціально-економічного розвитку.

Використання комбінованого підходу у вітчизняній практиці можливе не тільки до аналізу якості життя суспільства в цілому: сегментація досліджуваного соціуму на окремі елементи може відбуватися в різних вимірах (соціально-економічному, етнічному, демографічному та ін.) та на різних ієрархічних рівнях (макро-, мезо- та мікрорівень). ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилова Т. В. Принципы и методы исследования качества жизни населения. *Технологии качества жизни*. 2004. Т. 4. № 2. С. 1–11.
2. Гукалова І. В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація : монографія. Київ : Інститут географії НАН України, 2009. 347 с.
3. Гукалова І. В. Статус категорії «якість життя населення» в географії і сучасна її динаміка у регіонах України. *Український географічний журнал*. 2013. № 4. С. 48–55. URL: https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2013_4_48-55.pdf
4. Зубаревич Н. В. Социальное развитие регионов России: проблемы и тенденции переходного периода. М. : Едиториал УРРС, 2003. 264 с.
5. Кириченко В. Н. Социальные проблемы в перспективном планировании. М. : Экономика, 2007. 214 с.
6. Кубенко К. Використання методів прикладних ландшафтних досліджень при оцінці геоекологічної складової якості життя людини в міському середовищі. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2004. Вип. 31. С. 212–220.
7. Мельниченко О. А. Підвищення рівня та якості життя населення: механізм державного регулювання : монографія. Харків : Магістр, 2008. 232 с.
8. Реймерс Н. В. Природопользование : словарь-справочник. М. : Мысль, 1990. 637 с.
9. Экологический энциклопедический словарь. М. : Издательский дом «Ноосфера», 1999. 930 с.
10. Энциклопедический социологический словарь. М. : РАН. Ин-т соц.-полит. исслед., 1995. 265 с.
11. Galbraith J. *The Affluent Society*. Boston : Houghton Mifflin., 1958. 276 p.
12. Forrester J. W. *World Dynamics*. Cambridge: Wright-Allen Press, 1971. 142 p.
13. Glatzer W. Lebensqualität. Eine über Wachstum und Wohlstand hinausgehende gesellschaftliche Leitidee. *Blätter der Wohlfahrtspflege*. 2012. Nr. 4. S. 123–129.
14. Kämpfer S. Migration und Lebenszufriedenheit. Eine theoriegeleitete empirische Analyse. Berlin : Opladen. 2014. 340 S.
15. Noll H. Konzepte der Wohlfahrtsentwicklung: Lebensqualität und "neue" Wohlfahrtskonzepte // Papers, Research Network Project "Work and Ecology". Berlin : WZB Berlin Social Science Center, 2000. P. 490–505.
16. WHO QOL Group Study protocol for the World Health Organization project to develop a quality of life assessment instrument (WHOQOL). *Quality of Life Research*. 1993. No. 2. P. 153–159.
17. Wingo L. The Quality of Life: Toward a micro-economic definition. *Urban Studies*. 1973. Vol. 10. No. 1. P. 3–18.

18. Zapf W. Lebensbedingungen und wahrgenommene Lebensqualität // Sozialer Wandel in Westeuropa. Frankfurt : Springer. 1979. P. 767–790.
19. Zapf W. Zur Messung der Lebensqualität. Zeitschrift für Soziologie. 1972. Nr. 4. S. 353–376.
20. Zapf W. Komponenten der Wohlfahrtsmessung. *Sozialpolitik und Sozialberichterstattung*. Frankfurt : Springer, 1977. S. 247–266.

REFERENCES

Ekologicheskiiy entsiklopedicheskiiy slovar [Environmental Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Izdatelskiy dom «Noosfera», 1999.

Entsiklopedicheskiiy sotsiologicheskiiy slovar [Encyclopedic Sociological Dictionary]. Moscow: RAN. In-t sots.-polit. issled., 1995.

Forrester, J. W. *World Dynamics*. Cambridge: Wright-Allen Press, 1971.

Galbraith, J. *The Affluent Society*. Boston: Houghton Mifflin., 1958.

Gavrilova, T. V. "Printsipy i metody issledovaniya kachestva zhizni naseleniya" [Principles and Methods of Researching the Quality of Life of the Population]. *Tekhnologii kachestva zhizni*, vol. 4, no. 2 (2004): 1-11.

Glatzer, W. "Lebensqualität. Eine über Wachstum und Wohlstand hinausgehende gesellschaftliche Leitidee". *Blätter der Wohlfahrtspflege*, no. 4 (2012): 123-129.

Hukalova, I. V. "Status katehorii «yakist zhyttia naselenia» v heohrafi i suchasna yii dynamika u rehionakh Ukrainy" [Status of "Quality of Life" Category in Geography and its Modern Dynamics in Ukraine Regions]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*. 2013. https://ukr-geojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2013_4_48-55.pdf

Hukalova, I. V. *Yakist zhyttia naseleennia Ukrainy: suspilno-heohrafichna kontseptualizatsiia* [Quality of Life of the Population of Ukraine: Socio-geographical Conceptualization.]. Kyiv: Instytut heohrafii NAN Ukrainy, 2009.

Kampfer, S. *Migration und Lebenszufriedenheit. Eine theoriegeleitete empirische Analyse*. Berlin: Opladen, 2014.

Kirichenko, V. N. *Sotsialnyye problemy v perspektivnom planirovanii* [Social Problems in Long-Term Planning]. Moscow: Ekonomika, 2007.

Kubenko, K. "Vykorystannia metodiv prykladnykh landshaftnykh doslidzhen pry otsintsi heoekolohichnoi skladovoi yakosti zhyttia liudyny v miskomu sere-dovyshchi" [The Use of Methods of Applied Landscape Research in Assessing the Geocological Component of Human Quality of Life in the Urban Environment]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii heohrafichna*, no. 31 (2004): 212-220.

Melnychenko, O. A. *Pidvyshchennia rivnia ta yakosti zhyttia naseleennia: mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання* [Improving the Level and Quality of Life of the Population: the Mechanism of State Regulation]. Kharkiv: Mahistr, 2008.

Noll, H. "Konzepte der Wohlfahrtsentwicklung: Lebensqualität und "neue" Wohlfahrtskonzepte". In *Papers, Research Network Project "Work and Ecology"*, 490-505. Berlin: WZB Berlin Social Science Center, 2000.

Reymers, N. V. *Prirodopolzovaniye : slovar-spravochnik* [Nature Management: Dictionary]. Moscow: Mysl, 1990.

"WHO QOL Group Study protocol for the World Health Organization project to develop a quality of life assessment instrument (WHOQOL)". *Quality of Life Research*, no. 2 (1993): 153-159.

Wingo, L. "The Quality of Life: Toward a micro-economic definition". *Urban Studies*, vol. 10, no. 1 (1973): 3-18.

Zapf, W. "Komponenten der Wohlfahrtsmessung". *Sozialpolitik und Sozialberichterstattung*, 247-266. Frankfurt: Springer, 1977.

Zapf, W. "Lebensbedingungen und wahrgenommene Lebensqualität". In *Sozialer Wandel in Westeuropa*, 767-790. Frankfurt: Springer, 1979.

Zapf, W. "Zur Messung der Lebensqualität". *Zeitschrift für Soziologie*, no. 4 (1972): 353-376.

Zubarevich, N. V. *Sotsialnoye razvitiye regionov Rossii: problemy i tendentsii perekhodnogo perioda* [Social Development of Russian Regions: Problems and Trends of the Transition Period]. Moscow: Editorial URSS, 2003.